

Eeuwenoud vakmanschap

Het is het op drie na oudste familiebedrijf van Nederland. Eigenaar Frits Fritsen (53) is de nazaat van een rondtrekkende ambachtsman die zich in de zeventiende eeuw in Aarle Rixtel vestigt.

Zijn klokkengieterij behoort tot de beste ter wereld. „Er zijn er genoeg die het uiterlijk van een klok kunnen leveren. Maar een volwaardig muziekinstrument, dat kunnen er maar enkele.”

Een gedeelte van de gieterij aan de Klokkengieterstraat in het Brabantse dorp is op de monumentenlijst geplaatst. Straalt het in 1906 in gebruik genomen pand aan de buitenkant al een eerbiedwaardige ouderdom uit, de oude houtsmeltoven binnen is een plaatje. De door de grootvader van Fritsen in gebruik genomen oven rijst hoog op in de halfduistere ruimte. Achter de oven ligt een vele meters hoge stapel brandhout. Bezoekers wanen zich aan het begin van de vorige eeuw. Het gevaarte, dat veel weg heeft van

een molen zonder wieken, kan klokken tot 10 ton aan. De grootste klok die er werd gegoten, heeft ook ruimschoots dat gewicht en is geplaatst bij een universiteitsgebouw in Korea. Het uitstekend functionerende monument wordt nog enkele malen per jaar gebruikt, zegt Fritsen. Dat is altijd weer een bijzondere gebeurtenis. De opdrachtgever is erbij aanwezig en de gieters bidden hardop het 'Onze Vader'. „Daar is mijn grootvader mee begonnen. Wij komen uit een rooms-katholieke familie, aan onze namen is bij bijna allemaal

Frank Fritsen:

„De behoefte aan kerkklokken blijft bestaan”

„De gieters bidden hardop het Onze Vader“

Hubertus Maria toegevoegd. Nieuwe kerkklokken werden vroeger altijd ingezegend, dat gebeurde ook met deze oven bij de ingebruikname. Wij willen die traditie in ere houden.” Overigens is hij niet in alle opzichten gelukkig met het bezit van een rijksmonument. „Dat geeft ons de nodige beperkingen en het levert je geen daadwerkelijke steun op.”

Chinese tempelklokken

Al meer dan 340 jaar staat het bedrijf garant voor de klank van vele klokken, die hun weg over de hele wereld hebben gevonden. Het vak zelf is veel ouder. Volgens Fritsen blijkt uit een vondst in China dat men daar al ver voor de jaartelling in staat was om tempelklokken op toon te maken. De naam Petit komt in het bedrijf niet meer voor, nadat in 1815 het bedrijf is overgegaan op een zoon van Aldegonde Petit en Izaak Fritsen. Oorspronkelijk komen zijn voorvaders uit Lotharingen, weet Fritsen. De op veel klokken aangebrachte band met daarin een Franse lelie verwijst daar nog naar. Het waren rondtrekkende ambachtslieden. Ze bleven in Aarle Rixtel hangen vanwege de bijzonder goede leem uit de volop aanwezige putten

in de omgeving.

De techniek is al die jaren niet veel veranderd. Met stenen, zand en cement wordt eerst een ‘valse klok’ gemaakt, waarna de echte klok in brons gegoten kan worden. Daarvoor wordt zogenaamd klokkenbrons gebruikt, een legering van koper en tin. Vroeger stelden de klokkenmakers zelf die legering vast, nu wordt het brons op maat besteld.

Alleen de techniek van het stemwerk is met behulp van computers gemoderniseerd. Dat gebeurt met de grootste nauwkeurigheid. Om het geluid van carillons aan banden te leggen, heeft Petit & Fritsen zelf een aanslaggevoelige hamer ontwikkeld. Daardoor kan het volume met een knop worden geregeld, zonder afbreuk aan de melodie te doen. „Een mooie innovatie”, aldus de directeur-eigenaar. Niet zonder trots: „Wij zijn de enigen ter wereld die dit kunnen leveren.”

Dat wil niet zeggen dat hij zich niet ergert aan de toenemende discussies over geluidsoverlast van klokken. „Als je een huis naast de spoorlijn koopt, weet je dat de trein voorbij komt. Zo is het ook met een woning in de nabijheid van een kerk. Daar wordt de klok geluid. Bij begrafe-

nissen, bij trouwerijen, soms bij diensten en andere gelegenheden. Dat hoort erbij. Het is iets wat veel mensen niet willen missen. Ik denk dat er mensen in opstand zouden komen als we een week lang de klokken helemaal niet meer zouden laten luiden.”

Las Vegas

In de enorme loodsen achter het kantoor en de oude oven staan rijen klokken die bewerkt moeten worden. Een groot deel van de eerste hal is gevuld met tientallen klokken voor een enorm carillon in Las Vegas. Petit & Fransen levert het project midden 2010 op. Er liggen klokken voor handbespeelde carillons, voor computergestuurde carillons en er staan luidklokken. De klokkengieters uit Aarle Rixtel worden verder vaak gevraagd voor de restauratie van klokkenstoelen. Op enkele plaatsen liggen onderdelen van torenuurwerken. Die worden gerestaureerd en van duurzame elektronische drijfwerken voorzien.

Helemaal achteraan worden ze in kisten gepakt en klaargemaakt voor verzending over de gehele wereld. Van Siberië tot Zuid-Afrika en van de Verenigde Staten tot in alle landen van West-Europa.

De internationale levering zit de klokkengieters in de genen. Fritsen: „Onze voorouders trokken door Europa en als een van de eerste Nederlandse bedrijven stonden we in 1853 op de wereldtentoonstelling in New York.” Via agenten in vele landen worden de klokken wereldwijd aan de man gebracht.

Over de verdeling tussen luidklokken en carillonklokken en het aantal geproduceerde klokken per jaar laat Fritsen zich niet uit. „Dat weet ik. En dat wil ik zo houden.”

Luidklokken

Vast staat wel dat de vraag naar luidklokken, zeker in het door secularisatie geteisterde westen, de laatste decennia is afgenomen. „In de Tweede Wereldoorlog hebben de Duitsers veel klokken uit de toren gehaald. Om om te smelten. Een beetje kerk had wel drie klokken, daarvan is er meestal eentje blijven hangen. Die had een functie bij het waarschuwen voor brand of iets anders. Had de oorlog nog langer geduurd, dan was de schade nog veel groter geweest.” Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw had Petit & Fritsen als gevolg van de oorlogsschade te maken met een sterke vraag naar kerkklokken. „Maar ondertussen is de vraag naar carillons gegroeid. Die hebben vaak niet met kerken te maken, maar worden geleverd voor allerlei andere gebouwen, winkels, pretparken, noem maar op. Daarnaast blijft er behoefte aan kerkklokken, vooral in landen waar van kerkverlating nau-

welijks sprake is. Zo hebben we pas geleverd aan de Filippijnen en zijn we bezig met 37 klokken voor een kerk in Libanon.”

De klokomvang is afgenomen. „Direct na de Tweede Wereldoorlog maakten we vaak klokken van 600 of 700 kilo, nu werk je veel meer met klokken met een gewicht tussen de 50 en 100 kilogram.”

Gulle gevers

De crisis gaat de wereld van de klokkengieters niet voorbij. „Het is een luxe product. In Amerika worden klokken vaak door gulle gevers gesponsord. Je merkt dat daar minder geld voorhanden is. Maar als ik alles overzie, mag ik niet mopperen.” De sterk gestegen prijzen van grondstoffen hebben eveneens invloed. „Klokkenbrons kost nu inkoop 7,50 euro per kilo, dat was een aantal jaren geleden nog maar 3 euro.” Bij Petit en Fritsen werken 19 mensen. In de jaren zestig waren dat er

nog negentig. „Maar toen maakten we behalve klokken ook ijzeren spannen. Dat hebben we de deur uitgegaan in verband met de moordende concurrentie. Daarnaast is een aantal processen geautomatiseerd.”

De belangrijkste werkzaamheden hebben nog steeds plaats met de hand. Fritsen moet zich grote moeite getroosten om vakbekwaam personeel te vinden. „Ik heb gelukkig goede mensen en wie hier komt, blijft meestal. Een jubileum van 25 jaar is geen uitzondering. Maar het is wel lastig, want steeds minder mensen kunnen en willen met hun handen werken. In de meeste ijzergieterijen heb je tegenwoordig een tolk nodig.” Of zijn zoon, nu 20 jaar, hem zal opvolgen, weet hij niet. „Mijn vader heeft me daar ook vrij in gelaten, we zien het wel.” Zelf keek hij eerder niet naar de klokkengieterij om, totdat hij werd gevraagd een keer in te vallen. „Daarna ben ik nooit meer weggegaan.”

